

Др Бранко **ВАСИЉЕВИЋ**

РАВНОТЕЖА И КРИЗЕ У СОЦИЈАЛИЗМУ

Владимир Глигоров, ГЛЕДИШТА И СПОРОВИ О ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈИ У СОЦИЈАЛИЗМУ, Београд, „Институт друштвених наука“, 1984.

Књига Владимира Глигорова је догађај у нашој публицистици. Невалика по обиму, она је значајна по садржини јер попуњава недовољно истражену и објашњену проблематику фондирања социјализма као индустријског друштва. Има неколико разлога за ову тврдњу. Прво, због тога што код нас не постоји — иако смо као друштво пролазили кроз фазе напрегнутог привредног развоја — теоријски солидно заснован концепт индустријализација. Друго, што је до сада остао релативно тешко доступан фонд теоријске мисли, посебно совјетске, о контроверзама у социјализму поводом индустријализације а сва су социјалистичка друштва изашла, тако рећи из истог „пињела“. Најзад, значај ове студије је у карактеру анализе и ставова аутора, о којима ће бити речи, и у закључцима од којих треба поменути најважније: индустријализација у Совјетском Савезу, у облику у коме је остварена — а који је дуго утицао и на социјалистичку мисао и праксу у свету као „најзад пронађени облик“ више је била политичко средство него привредни циљ, иако је и он био легитиман. Отуда потичу заблуде од којих се мисао о социјализму тешко ослобађа.

Књига Владимира Глигорова није, као што би се из претходних редова дало наслутити, само преглед историје идеја. Нити ова књига у фокусу посматрања има само проблем индустријализације. Аутор са дужном пажњом уводи читаоце и у читав спектар осталих проблема социјализма као што су његов историјски циљ, однос демократије и диктатуре, власти и моћи, привреде и идеологије па и тако присутне економске противуречности социјализма у облику проблема његове ефикасности, криза и сл.

Основну линију анализе, о „потреби“ да се социјализам трансформише у индустријско друштво, Глигоров тражи у историјском развоју Совјетског Савеза двадесетих година. Ту се концентрисано могу маћи основне теоријске контраверзе о судбини социјализма. У ширем смислу, и само постављање неког проблема довољно је да му обезбеди историјско теоријски статус, без обзира да ли се у пракси реализује; стога се према богатству идеја двадесетих година у СССР-у може судити о значају социјализма као и на основу емпиријски реализованих облика

индустријализације у истој земљи, тридесетих година. Аутор студије је сасвим исправно, по нашем мишљењу, гледишта и спорове из двадесетих година ставио у исти ранг посматрања са реализованим облицима „изградње“ социјализма.

Карактеристично је, међутим, за анализу — а то је и последица стварних околности — да се она прави погледима оних теоретичара који су, на један или на други начин, „отпадници“ од матице емпиријског тога совјетског социјализма. Са губитком тих теоретичара социјализам је неминовно осиромашео. Идеолошка монополизација оставила је покољењима која су дошла да се питају ко су били Е. Преображенски, Н. Бухарин, Л. Троцки, В. Базаров, В. Громан и Н. Кондратијев. Део тајне, одговор на то питање, може се наћи у студији в. Глигорова.

Требало би указати на основни распоред излагања студије коју разматрамо. Њено средиште заузима анализа теоријских ставова о „новој привреди“ коју, по дефиницији треба да „гради“ социјализам. Реч је о фундаменталном сукобу између концепције социјалистичке привреде као централизоване, планске, монополистичке, са убрзаним темпом развоја (Преображенски) и полуралистичке, потрошачке, са споријим темпом развитка (Бухарин). У оквиру ове анализе истражују се и претпоставке развитка привреде које су неволунтаристичке природе, независно од воље и утицаја „субјективних“ представа о социјализму (спољна трговина — Троцки) и новац (Кондратијев, Сокољников).

Други средишни део студије су ставови о равнотежи и кризама у социјалистичкој привреди. Аутор на примеру дисконтинуитета развитка, односно потребе да се „пређе“ у социјализам са ниске материјалне основе, истражује основни проблем карактера социјализма као идеолошког, економског и политичког система. То је основна дилема: остваривање привремене неравнотеже да би се дошло до крајње равнотеже економског система или одржавањем трајне неравнотеже, уз обилну потпору политичке власти идеолошког концепта у условима друштва које је себи дозвољавало „експерименте“. Иако нису превладала схватања првог правца, Базарова и Громана, Кондратијева и Бухарина, Сокољникова и Шањина имају далекосежни значај, јер указују на могућу алтернативу а то није празна реч: пред социјализмом је и будућност.

У овом смеру треба и читати Глигорова.